

ΠΑΝΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ: «Η ΕΠΙΣΚΟΠΗ
ΛΙΤΖΑΣ ΚΑΙ ΑΓΡΑΦΩΝ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ»

μὲ σύντομη ἐπισκόπηση τῆς Ἱστορίας τῆς Εὐρυτανίας τῶν μοναστηριῶν καὶ τῶν σχολῶν τῆς.

Ἀθήνα, 1960

Διὰ τῆς νέας ταύτης ἐργασίας αὐτοῦ παρέχει ἡμῖν ὁ κ. Βασιλείου νέον μεγαλειώδες δείγμα τῆς ἀκαμάτου αὐτοῦ φιλοπονίας, τῆς αὐστηρᾶς αὐτοῦ ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας καὶ εὐσυνειδησίας, τοῦ ἀμειώτου αὐτοῦ ἐνθουσιασμοῦ, μεθ' ὧν χωρεῖ ἐκάστοτε εἰς τὴν ἔρευναν, σπουδὴν καὶ μελέτην τῆς Εὐρυτανίας. Ἐν πάσαις ταῖς ἐργασίαις τοῦ κ. Βασιλείου ἔχει τις τὴν αἴσθησιν εὐγενεστάτων συναισθημάτων στοργῆς καὶ ἀφοσιώσεως, ὑφ' ὧν βαθύτατα συνέχεται τοῦ συγγραφέως ἡ ψυχὴ ἔναντι τῆς ὀρεινῆς ταύτης καὶ ἀγόνου ἑλληνικῆς ἐπαρχίας καὶ τῶν σεμνῶν καὶ ὑπερηφάνων ἐν τῇ πενίᾳ καὶ ταῖς περιπετειαῖς αὐτῶν κατοίκων αὐτῆς. Τοῦτο δηλοῦται εὐθύς ἐν ἀρχῇ τοῦ ἀνωτέρω βιβλίου, ὅπερ ἀφιερῶνται «σὲ ὄσους μόχθησαν χωρὶς ἰδιοτέλεια γιὰ τὸ καλὸ τὴν πρόοδο καὶ τὴν εὐημερίαν τῶν κατοίκων τῆς πολυπαθοῦς Εὐρυτανίας».

Ἡ Εὐρυτανία, ἡ ὀρεινὴ αὕτη, ὡς εἶπον, καὶ ἄγονος ἑλληνικὴ ἐπαρχία, ἐμφανίζει ἡμῖν ἀνὰ τοὺς αἰῶνας σειρὰν εἰκόνων ὑψηλόφρονος καὶ γενναίας δράσεως ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ τε πολιτικοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ βίου τοῦ λαοῦ αὐτῆς, ὅμως μέχρι τοῦδε οὐδεὶς τῶν ἐκ ταύτης προερχομένων ἐπιστημόνων ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν, ὅπως ἐπιδοθῆ εἰς τὴν παντοειδῆ καὶ πλήρη ἱστορικὴν ἔρευναν τῆς πατρίδος αὐτοῦ καὶ παράσχη οὕτως ἔργον ἐπιστημονικόν, ἐπάξιον καὶ αἰώνιον ἐγκώμιον τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ ἠθικοῦ μεγαλείου τῆς περιοχῆς ταύτης, ὡς τοῦτο συνέβη ἐπὶ ἄλλων εὐτυχεστέρων ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος. Τοῦτο θὰ ἀνεμένετο δεβαίως, ὅπως προέλθη

ἐκ μέρους τῶν φιλολόγων κυρίως, οἵτινες ἐν ταῖς ἐπιστημονικαῖς αὐτῶν ἐρεύναις θὰ ἠδύναντο ἴσως, ὅπως περιλάβωσι καὶ τὴν ἔρευναν τοῦ ἱστορικοῦ βίου τῆς ἰδιαιτέρας αὐτῶν πατρίδος, ὅμως ὁμολογητέον, ὅτι τοιοῦτόν τι ἔργον παρέμεινε μακρὰν τῶν ἀσχολιῶν αὐτῶν. Οὐδὲ ἑμαυτὸν ἀπαλλάσσω τὴν στιγμὴν ταύτην τῆς μομφῆς ἀδιαφορίας ἐπὶ τοῦ προκειμένου καὶ ἀδρανείας. Ἀναπολώ μόνον μετ' ἀνακουφίσεως τὰ ἔτη τῶν σπουδῶν μου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, ὅτε τῆδε κακεῖσε ἐδημοσίευσα σύντομα ἢ μακρότερα ἄρθρα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Εὐρυτανίας, ὅμως τὸ ἔργον τοῦτο παρέμεινε στάσιμον καὶ ἀτέλεστον, εἰ καὶ πολλάκις κατὰ τὰς ἐπιστημονικὰς μου διατριβὰς ἐν τῷ ἀπεράντῳ καὶ πλουσίῳ ἀγρῷ τῆς κλασσικῆς φιλολογίας οὐχὶ σπανίως ἐχώρουν μέχρι τῶν ὀρίων τῆς φιλτάτης πατρίδος καὶ ἤκουον ἐκεῖ γνωρίμων φωνῶν πλειάδος ἠρώων τοῦ πνεύματος καὶ τῶν ὄπλων. Κατὰ ταῦτα λίαν παρήγορον ὄντως καὶ ἄξιον ἰδιαιτέρας ἐξάρσεως εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι ὁ κ. Βασιλείου ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν μετ' ἐνθέου καὶ ἀμειώτου ζήλου ἀπεδύθη εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς παντοειδοῦς ἐρέυνης καὶ σπουδῆς τοῦ ἱστορικοῦ βίου τῆς Εὐρυτανίας. Καρπὸς μακρῶν μόχθων καὶ μελετῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις καὶ τοῖς ἀρχείοις δημοσίων ἰδρυμάτων καὶ μοναστηρίων καὶ ἀκαμάτων περαιτέρω ἐπιτοπίων ἐρευνῶν εἶναι ἡ ὑπ' αὐτοῦ συγκρότησις οἰκείων σοβαρωτάτων ἐργασιῶν, ὧν μόνον δώδεκα μέχρι τοῦδε ἐξεδόθησαν. Μία τῶν ἐργασιῶν τούτων: «Εὐγένιος Γιαννούλης

ὁ Αἰτωλὸς καὶ οἱ σπουδαιότεροι μαθητὲς τῶν σχολῶν τῶν Ἀγράφων» ἐκδοθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1957 ἐτιμήθη δι' ἐπαίνου ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Ἐν τῷ προλόγῳ τῆς προκειμένης ἐργασίας ποιεῖται λόγον ὁ κ. Βασιλείου περὶ ἐπιγραφῶν ἐν τοιχογραφίαις ἐκκλησιῶν, περὶ σιγιλλίων, περὶ ἐπιστολῶν ἐπισκόπων καὶ ἱεροδιδασκάλων ἢ λογίων καὶ ἀγωνιστῶν, περὶ χειρογράφων καὶ ἀρχείων δημοσίων ἢ ἰδιωτικῶν καὶ περὶ ἄλλων γραμματολογικῶν στοιχείων, ἅτινα πάντα διὰ τῆς ἐν αὐτοῖς γινομένης μνείας τῆς «ἐπισκοπῆς Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων» ὤθησαν αὐτὸν εἰς τὴν συστηματικὴν ἔρευναν καὶ μελέτην τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης. Οὐδὲν ἀμαρτύρητον παρέχει ὁ κ. Βασιλείου. Πυκναί, πλούσιαι, ἀκριβεῖς καὶ εὐμέθοδοι εἶναι αἱ ὑποσημειώσεις, δι' ὧν ἐκτενῶς διασαφεῖται καὶ κυροῦται πᾶσα ἐν τῷ κειμένῳ παρεχομένη πληροφορία. Ἐκπλήττει ὄντως τὸν ἀναγνώστην ἡ πολυμάθεια καὶ ἡ ἐμβρίθεια τοῦ συγγραφέως, ἡ ἀξιοθαύμαστος αὐτοῦ δεξιότης περὶ τὴν εὐμέθοδον κατάταξιν τῶν ἐπιπόνως συναγομένων ἐκάστοτε πληροφοριῶν καὶ ἡ μετὰ σπανίας δεξιότητος κατόπιν τοῦ δέοντος ἐπιστημονικοῦ ἐλέγχου συναγωγὴ τῶν οἰκείων πολυτιμοτάτων πορισμάτων, ἅτινα λαμπρῶς καὶ πρωτοτύπως δια φωτίζουσι σπουδαιότατα ἱστορικὰ γεγονότα τῆς πατρίδος ἄγνωστα μέχρι τοῦδε. Ὁ κ. Βασιλείου, ζωγράφος καὶ αὐτὸς ἀφανής, πολλὰ ἤντησε πρὸς συγκρότησιν τῆς ἐργασίας αὐτοῦ καὶ ἐκ τῆς ἐκτενοῦς μελέτης τῆς ἐν Εὐρυτανίᾳ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας εἰς σπουδαίαν ἀκμὴν χωρησάσης ἀγιογραφικῆς τέχνης, ἧς σπουδαῖοι ἐκπρόσωποι ἐγένοντο ὁ Διονύσιος ὁ ἐκ Φουρνᾶς, ὁ Γεώργιος Γεωργίου, ὁ Γεώργιος Ἀναγνώστου καὶ ἄλλοι. Κατόπιν ἐπιτοπίων σχετικῶν ἐρευνῶν καὶ μακρᾶς τοῦ οἰκείου ὑλικοῦ μελέτης καὶ ἐπεξεργασίας πολλὰ ἀξιόλογα ἄρθρα ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Βασιλείου, πᾶσα δ' ἐκείνη ἡ ἐργασία δεόντως ἐλεγχθεῖσα καὶ συστηματικῶς τακτοποιηθεῖσα ἀνέλαβε πλέον τὸν τύπον ἐπιστημονικοῦ κατορθώματος, οἷον ὄντως εἶναι τὸ ἐν λόγῳ βιβλίον. Ἐν τῷ προλόγῳ εὐρίσκει ὁ συγγραφεὺς εὐκαιρίαν, ὅπως δι' ἐπαγωγῆς ἐπισήμων ἐγγράφων, ἄρθρων καὶ μελετῶν θεβαιώσῃ τὴν δεινὴν κατάστασιν, ἐν ἣ διατελοῦσι σήμερον τὰ χωρία τῆς Εὐρυτανίας ἐξ ἐπόψεως οἰκονομικῶν ἐλλείψεων καὶ ἀναγκῶν, συγκοινωνιακῶν δυσχερειῶν, ἀνεπαρκοῦς ἐκπαιδεύσεως, ἐλλείψεως διδασκηρίων κ.ο.κ.

Ἐν τῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ ποιεῖται ὁ κ. Βασιλείου σύντομον ἀνασκόπησιν τῆς ἱστορίας τῆς Εὐρυτανίας. Παρέχει ἡμῖν ὁ συγγραφεὺς ἐν πρώτοις τὴν ἱστορίαν τῆς Εὐρυτανίας κατὰ τοὺς προχριστιανικοὺς χρόνους, τὴν ἱστορίαν τοῦ Εὐρύτου καὶ τῆς Οἰχαλίας, τῶν Εὐρυτάνων ἐν γένει, τῶν Δολόπων, τῶν Ἀπεραντῶν, τῶν Ἀγραίων κ.ο.κ. καὶ θεβαιοῖ τὴν ἀκρίβειαν ἐκάστης πληροφορίας δι' ἐπαγωγῆς πληθῶς χωρίων ἐκ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γραμματείας καὶ δεξιωτάτου καὶ ἀκριβεστάτου τούτων ἐλέγχου. Οἱ Εὐρυτᾶνες

ὑπῆρξαν ἄριστοι πολεμισταὶ καὶ ὑπερασπισταὶ τῆς ἐλευθερίας. Πολλαχοῦ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γραμματείας γίνεται μνεία τοῦ θριάμβου τῶν Εὐρυτάνων κατὰ τὸν ἀγῶνα αὐτῶν κατὰ τῶν Γαλατῶν μὲν ἐν τῇ θέσει «Κοκκάλια» Κρικέλλου καὶ «Κόκκαλα» Ἐλλόβης κατὰ τῶν Βουλγάρων δὲ ἐν τῇ θέσει «Βουλγάρρα» τῆς Εὐρυτανίας. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἀνεδείχθησαν οἱ Εὐρυτᾶνες ἐνθουσιώδεις καὶ ἀδάμαστοι πρωταγωνισταὶ ἐν πᾶσι τοῖς προεπαναστατικοῖς κινήμασιν. Δεόντως ἐξαιρεται ἡ δρᾶσις τοῦ περιφήμου Χορμόπουλου, ἀρματωλοῦ τῶν Ἀγράφων, καὶ τοῦ ἠρωϊκοῦ Λιδίνη, ἀρματωλοῦ τοῦ Καρπενησίου. Ἐν μέσῳ τῶν δεινῶν, ἅτινα ὑφίσταντο οἱ ἄπλοῖ καὶ γενναῖοι ἐκεῖνοι κάτοικοι τῆς ὀρεινῆς Εὐρυτανίας ὑπὸ τὸ πέλμα τῶν Τούρκων, οὐδέποτε ἐξέλιπεν ἐκ τῆς εὐγενοῦς αὐτῶν ψυχῆς ὁ ἐνθερμος πόθος πρὸς ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν. Ἐν τῷ ἱερῷ ἀγῶνι τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τῶν Τούρκων ἔδρασαν μετὰ τῶν πρώτων οἱ Εὐρυτᾶνες. Περιφήμοι εἶναι οἱ «κλέφτες» τῆς Εὐρυτανίας, οἱ Κατσαντωναῖοι καὶ ἄλλοι, ὧν τὸ ἐπαναστατικὸν ἔργον σπουδαίως ἐνισχύετο ὑπὸ τῶν φλογερῶν κηρυγμάτων Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, ὅστις ἀδιακόπως παρώτρυνε τὸν λαὸν εἰς ἔργα φιλαλληλίας καὶ ἀγάπης καὶ θερμῶς συνέβαλλεν εἰς τὸν ὄντων τοῦ φρονήματος τῶν ὑποδούλων, εἰς ἴδρυσιν σχολείων κ.ο.κ. Ἐν συνεχείᾳ παρέχει ἡμῖν ὁ συγγραφεὺς ἐν ὄψει πάσης τῆς οἰκείας βιβλιογραφίας καὶ τῶν πορισμάτων ἐπιτοπίων ἐρευνῶν ἀκριβῆ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἡττον εἰκόνα τῆς διοικητικῆς διαιρέσεως τῆς Εὐρυτανίας ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ πλήρη πίνακα τῶν χωρίων αὐτῆς. Μετὰ πολλῆς ἐναργείας περιγράφει ὁ κ. Βασιλείου τὰ δεινοπαθήματα τῶν Εὐρυτάνων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας. Ἐν συνεχείᾳ ποιεῖται ἐκτενὴ λόγον περὶ τῆς ἐν Εὐρυτανίᾳ διαδόσεως τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, περὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἰδρυθεισῶν ἐκκλησιῶν καὶ περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς πνευματικῆς ἐν τῷ λαῷ δράσεως τοῦ κατωτέρου κλήρου. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας καὶ τῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ ἱερεὺς ἦτο ὁ «ἄγνωστος στρατιώτης» ἐν τῷ ὑπὲρ «πίστεως» καὶ «πατρίδος» ἀγῶνι. Τὰ μοναστήρια μετὰ τῶν μοναχῶν αὐτῶν ἦσαν παραλλήλως τὰ σπουδαιότερα κέντρα ἐθνικῆς, κοινωνικῆς καὶ πνευματικῆς δράσεως. Ὁ συγγραφεὺς ἐλέγχει ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὸ λυπηρὸν φαινόμενον διτινὰ τῶν μοναστηρίων τούτων, ὡς τῆς Τατάρνας, τῆς Σάϊκας καὶ τοῦ Μπρουσοῦ, εἶχον ἀποκτήσει τεραστίας ἐκτάσεις γῆς καὶ ἰσχυρὰ προνόμια ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ πτωχοῦ καὶ πάσχοντος λαοῦ τῶν ὑποδούλων. Ἐκτενῆς καὶ ἀκριβῆς εἶναι ἐν συνεχείᾳ ἡ περιγραφή πάντων τῶν μοναστηρίων τῆς Εὐρυτανίας, λειτουργούντων καὶ μὴ, τοῦ Μπρουσοῦ, τῆς Τατάρνας, τοῦ Σωτήρος, τοῦ Προδρόμου, Παναγίας τῆς Πελεκητῆς, τῆς Σπινάσας, τῆς Σάϊκας, τῆς Γούβας, τῶν Βρογγιανῶν, τοῦ Τροβάτου, τῆς Γρανίτσας, τῆς Φουρνᾶς, τῆς Βράχας, τῆς Ἀγίας Τριάδος, τῆς Μούχας κ.τ.λ. Ὡραῖαι φωτογραφίαι τῶν μοναστηρίων

καὶ τῶν τοιχογραφιῶν αὐτῶν καθιστῶσι ζωροτέρα καὶ ἐναργεστέρα τὴν περιγραφὴν αὐτῶν. Ἐν συνεχείᾳ παρέχει ἡμῖν ὁ συγγραφεὺς τὴν ἱστορίαν τῶν περιφήμων σχολῶν τῶν Ἀγράφων ἐπὶ Τουρκοκρατίας, τῆς σχολῆς τοῦ Καρπενησίου, τῆς Γούβας, τῆς Φουρνᾶς, τοῦ Μπρουσοῦ, τῆς Ἀγίας Τριάδος, τῆς Τατάρνας, τῆς Ρεντίνας καὶ δι' ἀδρῶν γραμμῶν διαπτύσσει πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἀναγνώστη τὴν προσωπικότητα τοῦ Εὐγενίου Γιαννούλη, τοῦ Ἀναστασίου Γορδίου καὶ τοῦ Θεοφάνους, τῶν διαπρεπεστέρων δηλαδὴ ἐν ταῖς σχολαῖς ταύταις διδασκάλων.

Ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τῆς ἐργασίας αὐτοῦ παρέχει ὁ κ. Βασιλείου τὴν ἱστορίαν τῆς «ἐπισκοπῆς Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων». Ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ μέρους τούτου γίνεται λόγος περὶ τῆς συστάσεως τῆς ἐπισκοπῆς. Ἡ ἐπισκοπὴ αὕτη κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ὑπήγετο τῇ δικαιοδοσίᾳ τοῦ μητροπολίτου Λαρίσης, τῷ 1833 ὁμοῦς ἐγένετο ἀνεξάρτητος ὑπὸ τὸ ὄνομα: «ἐπισκοπὴ Καλλιδρόμης». Ἐν ὄψει τῆς οἰκείας πλουσιωτάτης βιβλιογραφίας καὶ μετ' ἐμβριθῆ καὶ ἐπιστημονικώτατον ἔλεγχον τῶν πηγῶν, παρέχει ἡμῖν ὁ συγγραφεὺς προοδευτικῶς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης.

Ἐν τῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ γίνεται λόγος περὶ τῆς ὀνομασίας τῆς ἐπισκοπῆς. Μετὰ πολλῆς προσοχῆς διεξάγει ὁ συγγραφεὺς ἐνταῦθα ἐτυμολογικὸν ἔλεγχον τοῦ ὀνόματος, ὃν συνεχίζει καὶ ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ μέρους τούτου. Τὸ πόρισμα τοῦ συγγραφέως, ὃπερ οὗτος συνάγει μετὰ μακρὰν καὶ δυσχερῆ πορείαν διὰ μέσου πολυαρίθμων πηγῶν ἀντιμαχομένων πολλάκις ἀλλήλαις, εἶναι, ὅτι ἡ λέξις: «Λιτζᾶ» εἶναι τουρκικὴ λέξις δηλοῦσα θερμὰ λουτρά, πηγὴν φυσικοῦ ἰαματικοῦ ὕδατος. Τοιαῦτα θερμὰ λουτρά ἦσαν ἐν Ἀγράφοις τὰ λουτρά Σμοκόβου.

Ἐν τῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ ποιεῖται λόγος ὁ κ. Βασιλείου περὶ τῶν ὀρίων, τῆς μετονομασίας καὶ τῆς ἔδρας τῆς ἐπισκοπῆς. Πολλοὶ ἦσαν αἱ ἔδραι τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης, ὁμοῦς ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 16ου αἰῶνος καὶ ἐξῆς μόνιμος ἔδρα ταύτης ἦτο τὸ Καρπενήσιον. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἡ ἐπισκοπὴ Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων μετωνομάσθη εἰς ἐπισκοπὴν Καλλιδρόμης, ἧς ἔδρα ἦτο τὸ Καρπενήσιον. Καταργηθείσης τῷ 1952 τῆς ἐπισκοπῆς Καλλιδρόμης ὑπήχθη ἡ Εὐρυτανία τῷ μητροπολίτῃ Ναυπακτίας, τῇ μητροπόλει «Ναυπακτίας καὶ Εὐρυτανίας», ἧς ἔδρα ὠρίσθη τὸν χειμῶνα μὲν ἡ Ναύπακτος, τὸ θέρος δὲ τὸ Καρπενήσιον. Βραδύτερον μόνιμος ἔδρα τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης μέχρι σήμερον ὠρίσθη ἡ Ναύπακτος.

Ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ γίνεται λόγος περὶ τῆς δράσεως τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπισκοπῆς Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων. Διὰ τῆς ἐπαγωγῆς παντοειδῶν ἐγγράφων μαρτυριῶν δεβαιούται ἐκτενῶς ἡ ἀμείωτος μέριμνα τῶν ἐπισκόπων τούτων ὑπὲρ τῆς οἰκονομικῆς καὶ πνευματικῆς προόδου τοῦ ποιμνίου αὐτῶν. Τὸ

ῥαίον ἔργον τῶν ἐπισκόπων τούτων θεωρεῖ ὁ κ. Βασιλείου ἄξιον πολλοῦ ἐπαίνου ἐπὶ τοσοῦτον μᾶλλον, καθόσον οὗτοι ὠφείλον, ὅπως συνεχῆ ἐκάστοτε ἀγῶνα διεξάγωσιν ἐναντίον μυρίων ἀντιξοοτήτων, ἐναντίον τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ κατακτητοῦ, τῶν ἐπεμβάσεων τοῦ Πατριάρχου ἢ τοῦ ἀρμοδίου μητροπολίτου, τῶν ἰσχυρῶν τοῦ τόπου κ.ο.κ. Οὐχὶ ἄμοιρος ἀκανθῶν ἦτο ὁ ἐπισκοπικὸς θρόνος τῶν Ἀγράφων. Ὁ συγγραφεὺς προφρόνως ποιεῖται μνείαν τοῦ γεγονότος, ὅτι πολλοὶ ἐπίσκοποι, πολλοὶ ἱερεῖς καὶ μοναχοὶ τῶν Ἀγράφων ἀνεδείχθησαν διὰ τῆς πνευματικῆς καὶ κοινωνικῆς αὐτῶν δράσεως «ἄξιοι» τῆς πατρίδος.

Ἐν τῷ τρίτῳ μέρει τῆς ἐργασίας αὐτοῦ παρέχει ὁ κ. Βασιλείου τὰ ὀνόματα τῶν ἐπισκόπων Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων ἀπὸ τοῦ 1518 μέχρι σήμερον μετὰ λεπτομεροῦς περιγραφῆς τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως αὐτῶν. Εἶναι οἱ ἐπίσκοποι οὗτοι ἐν συνόλῳ 26 μὲν ἐπὶ Τουρκοκρατίας, 7 δὲ ἀπὸ τοῦ 1852 καὶ ἐξῆς μέχρι σήμερον. Μετὰ πλουσίων πληροφοριῶν, βιβλιογραφικῶν σημειώσεων καὶ ἀρχαίων κειμένων συγκροτεῖ ὁ κ. Βασιλείου τὴν ἐκθεσιν αὐτοῦ περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ποιμαντορικῆς καὶ κοινωνικῆς δράσεως τῶν ἐπισκόπων τούτων: λίαν ἐπαγωγὸν καὶ μεστὸν λογοτεχνικῆς χάριτος εἶναι τὸ ὕφος τοῦ συγγραφέως. Δεσμεύει ὁ κ. Βασιλείου τὸν ἀναγνώστην διὰ τῶν βιογραφικῶν αὐτοῦ πληροφοριῶν καὶ διὰ τῆς ἐναργῶς διαφαινομένης σπουδῆς αὐτοῦ, ὅπως κατόπιν ἐπεξεργασίας τοῦ ἐκτενεστάτου ὄντως βιβλιογραφικοῦ ὕλικου παράσχη ἀπαθῶς καὶ ἀντικειμενικῶς πλήρη καὶ ἀθλόωτον τὴν ἀλήθειαν τῶν ἱστορικῶν γεγονότων. Διὰ τῶν βιογραφικῶν τούτων ἐρευνῶν καὶ πορισμάτων τοῦ κ. Βασιλείου ἐν μεγάλῃ ἐκτάσει διαφωτίζεται ἡ ἱστορία τῆς Εὐρυτανίας ἢ τε πολιτικῆ καὶ ἢ κοινωνικῆ καὶ οἰκονομικῆ καὶ δὴ καὶ ἐν χρόνοις ταραχῆς, συγχύσεως καὶ σκότους, οὗ ἕνεκα δυσχερεστάτη εἶναι ἡ προοδευτικὴ ἐν αὐτοῖς ἀνέλιξις τοῦ μίτου τῆς ἱστορικῆς τῶν γεγονότων σχέσεως καὶ διαδοχῆς. Ὁ κ. Βασιλείου ἐπετέλεσεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀξιοθαύμαστον ὄντως ἀθλον καὶ οὕτως ἀνεδείχθη καὶ αὐτὸς «ἄξιος» τῆς πολυπαθοῦς μὲν, ἀλλὰ ἐνδόξου πάντοτε, ἰδιαιτέρας ἡμῶν πατρίδος.

Ἐν τῷ τετάρτῳ μέρει τῆς ἐργασίας αὐτοῦ παρέχει ὁ κ. Βασιλείου συμπληρώσεις, πίνακας τῶν εἰκόνων ἐκκλησιῶν, μοναστηρίων, τοιχογραφιῶν, χωρίων, τοπίων, προσώπων κ. ο.κ., αἵτινες πλουσίως κοσμοῦσι τὸ ῥαίον βιβλίον, πίνακα ὀνομάτων καὶ πραγμάτων, φωτοτυπίας ἐγγράφων καὶ πίνακα τέλος περιεχομένων. Οὕτω τὸ ἔργον πληροῖ λαμπρῶς πάσας τὰς ἐπιστημονικὰς ἀξιώσεις καὶ θαρρουντῶς διεκδικεῖ τὴν ὀφειλομένην αὐτῷ θέσιν προτεραιότητος ἐν τῇ περιοχῇ τῆς ἐρεύνης τοῦ ἱστορικοῦ βίου τῆς Εὐρυτανίας καὶ τοῦ λαοῦ αὐτῆς.

ΚΩΝΣΤ. Ι. ΜΕΡΕΝΤΙΤΗΣ
Καθηγ. Παν)στημίου Ἀθηνῶν

Α. Ι. ΟΠΑΡΙΝ: «Η ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΖΩΗΣ»

Μετάφραση: Σ. Σιδερά, Δ. Σαράνη, Κ. Καπόπουλου

Ἐκδόσεις «Σύγχρονο Βιβλίο», Ἀθήνα, 1962

—Ἐκυκλοφόρησε καὶ στὴ γλῶσσα μας τὸ βιβλίο τοῦ διαπρεποῦς Ρώσου βιολόγου Α.Ι. Ὀπάριν, «Ἡ προέλευση τῆς Ζωῆς» σ' ἓνα μεγάλο τόμο 400 περίπου σελίδων, μεταφρασμένο ἀπὸ τὴν τρίτη ρωσικὴ ἔκδοση. Ἀντικείμενο τοῦ βιβλίου εἶναι ἡ ἐξελικτικὴ διαδικασία πὺ δὴγήθησε στὴν ἐμφάνιση τῆς ζωῆς πάνω στὴ γῆ.

Τὸ θέμα τοῦ βιβλίου εἶναι αἰώνιο καὶ πάντα ἐπίκαιρο. Εἶναι τὸ ἐναγώνιο ἐρώτημα πὺ σὲ στιγμὲς περισυλλογῆς βασανίζει καὶ τὸν ἀπλὸν ἄνθρωπο καὶ τὸ φωτισμένο ἐπιστήμονα. Ἡ ἀγωνία αὐτὴ ἀλλὰ καὶ ἡ πάλῃ δύο ριζικὰ διαφορετικῶν ἀντιμετωπίσεων τοῦ προβλήματος, παρουσιάζονται μὲ σαφήνεια στὸ πρῶτο μέρος τοῦ βιβλίου: Ἀπὸ τῆ μιὰ οἱ ἀντιλήψεις πὺ ἀναζητοῦν τὴν προέλευση τῆς ζωῆς σὲ κάποια πνευματικὴ ἀρχή. Ἀπὸ τὴν ἄλλη οἱ ὑλιστικὲς ἀντιλήψεις καὶ τὸ ἀδιέξοδό τους, μὲ τὸ μηχανιστικὸ ὑλισμὸ τοῦ περασμένου αἰῶνα.

Ἡ ὕλη στὴν ἐξελικτικὴ πορεία τῆς φτάνει σὲ μιὰ σειρά στάδια ὀργάνωσης: φυσικό, χημικό, βιολογικό, ἀνθρώπινη κοινωνία. Ἡ ἐμφάνιση κάθε ποιοτικὰ νέου σταδίου ἀποτελεῖ ἓνα ἄλλα, μιὰ στιγμὴ ἀσυνέχειας στὴν ἐξέλιξη τῆς ὕλης. Ἡ ἀσυνέχεια ὁμῶς προϋποθέτει τὴ συνέχεια, καὶ στὸ πρόβλημα τῆς ἐμφάνισης τῆς ζωῆς, ἡ διαλεκτικὴ τῆς συνέχειας καὶ τῆς ἀσυνέχειας στάθηκε μιὰ βασικὴ δυσκολία, ἓνα σημεῖο ὅπου ἡ ὑλιστικὴ σκέψη δέχονταν συστηματικὰ χτυπήματα.

Ἡ ἀποψη πὺ ἐκθέτει ὁ Ὀπάριν δημιουργεῖ μιὰ ἐπιστημονικὴ βάση γιὰ τὴ διαλεύκανση τοῦ προβλήματος. Ὁ συγγραφέας μὲ βάση τὰ δεδομένα τῆς γεωλογίας, τῆς θερμοδυναμικῆς, τῆς χημικῆς κινητικῆς καὶ τῆς χημείας, γενικότερα τῆς φυσικοχημείας καὶ πολλῶν ἄλλων κλάδων τῆς ἐπιστήμης, διαγράφει τὴν πορεία πὺ δὴγήθησε στὴν ἀβιογενῆ ἐμφάνιση τῶν πρῶτων ὀργανικῶν οὐσιῶν, τῶν ὕδρογονανθράκων καὶ σὲ συνέχεια πὺ σύνθετων ἐνώσεων, ὅπως τὰ ἀμινοξέα, οἱ ὕδατάνθρακες, τὰ λιποειδῆ, οἱ πορφυρίνες, οἱ νουκλεοτίδες, τὰ λευκωματοειδῆ πολυπεπτίδια, κλπ.

Ἡ διαλεκτικὴ αὐτὴ τῆς ἀβιογενοῦς ἐμφάνισης τῶν ὀργανικῶν οὐσιῶν, φωτίζει τὸ μεταφυσικὸ ἐρώτημα: πῶς ἦταν δυνατόν νὰ ἐμφανιστοῦν ὀργανικὲς οὐσιὲς χωρὶς ζωὴ, πὺ τόσο ἐκμεταλλεύτηκε ὁ ἰδεαλισμὸς καὶ πὺ ἀπετέλεσε ἀξεπέραστη δυσκολία γιὰ τὸν προδιαλεκτικὸ ὑλισμὸ.

Ἡ ἐκθεση τῆς ἀβιογενοῦς πορείας γιὰ τὸ σχηματισμὸ τῶν οὐσιῶν πὺ εἶναι ἀπαραίτητες στοὺς ζωντανοὺς ὀργανισμοὺς, ὀδηγεῖ ἀβίαστα στὸ ἐπόμενο πρόβλημα: στὸ πῶς μέσα ἀπὸ τὰ κολλοειδῆ διαλύματα τῶν οὐσιῶν αὐτῶν, ξεχώρισαν οἱ σταγόνες τοῦ συσσωματώ-

ματος πὺ διατηροῦν ἤδη μιὰ σχετικὴ σταθερότητα καὶ ὅπου ἀρχίζει μιὰ ὑποτυπώδης ἀνταλλαγὴ τῆς ὕλης, τὸ φαινόμενο δηλαδὴ πὺ χαρακτηρίζει τὴ ζωὴ. Τὰ συσσωματώματα ἀπετέλεσαν τὴν ἀφετηρία γιὰ τὴν ἐμφάνιση τοῦ κυττάρου.

Ὀλόκληρο τὸ βιβλίο τοῦ Ὀπάριν ἀποτελεῖ μιὰ ἀπάντηση καὶ στὸ δεύτερο κεφαλαιῶδες καὶ ἀξεχώριστο ἀπὸ τὸ πρῶτο ἐρώτημα, στὸ ποιὰ δηλαδὴ εἶναι ἡ οὐσία τῆς ζωῆς. Τὸ πρόβλημα αὐτό, σκεπασμένο χιλιάδες χρόνια μὲ μυστήριο, ἀρχισε νὰ φωτίζεται στὸν αἰῶνα μας μὲ τὶς προόδους τῆς φυσιολογίας καὶ τῆς διοχημείας. Ὁ Ὀπάριν ἐκθέτει μὲ τεράστιο ὕλικὸ βασικὲς ὀψεις τῆς διαλεκτικῆς τῆς οὐσίας τῆς ζωῆς: τὴ συνθετικότητα καὶ τὴν ἀντιφατικότητα τῶν ζωντανῶν συστημάτων, τὴν πάλῃ καὶ τὴν ἐνότητα τῶν πολυποικίλων διεργασιῶν πὺ πραγματοποιοῦνται μέσα τους, τὴ σχέση ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ στὴ ζωντανὴ φύση, τὴ σταθερότητα καὶ τὴν ἐξέλιξη, μὲ δυὸ λόγια τὴν ἀνώτερη αὐτὴ ὀργάνωση τῆς ὕλης πὺ ἀποτελεῖ τὴν οὐσία τῆς ζωῆς. Ἐδῶ ἀξίζει νὰ τονιστεῖ ἡ ἐπιστημονικὴ καὶ πλατεῖα μελέτη τῶν ζωϊκῶν λειτουργιῶν, πὺ στηρίζεται σὲ μιὰ καταπληκτικὴ γνώση τῶν δεδομένων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν.

Τὸ πρόβλημα τῆς ζωῆς τὸ σκέπαζε χιλιάδες χρόνια τὸ μυστήριο. Σήμερα δημιουργοῦνται οἱ προϋποθέσεις γιὰ τὸν ὀλο καὶ πὺ πλήρη ἐπιστημονικὸ φωτισμὸ του. Διαβάζοντας κανεὶς τὸ βιβλίο τοῦ Ὀπάριν, βλέπει νὰ διαλύεται αὐτὸ τὸ μυστήριο, κι' ἂν ὁ συγγραφέας καὶ πολὺ σωστά, δὲν δίνει λύσεις σ' ὀλα τὰ προβλήματα, ὁμῶς καταφέρει νὰ δώσει μιὰ πειστικὴ ἀπάντηση στὰ κεντρικὰ ἐρωτήματα καὶ νὰ δημιουργήσει τὴν πεποίθηση πῶς ἡ ἐπιστήμη, ἔχοντας φτάσει σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο γνώσης τοῦ φυσικοῦ κόσμου, θὰ ὀδηγήσει σιγά-σιγά, μέσα ἀπὸ τὴν ἀδιάκοπη ἔρευνα καὶ πάλῃ τῶν ἀντιλήψεων, στὴν ὀλο καὶ πὺ λεπτομερειακὴ λύση τοῦ προβλήματος. Στὸ βιβλίο δὲν ὕπάρχουν ἀστήρικτες ἐρμηνεῖες καὶ θεωρίες. Τὰ προβλήματα δὲν ἀπλουστεύονται καὶ ἡ ἀνάγκη γιὰ τὴν παραπέρα διερεύνησή τους ξεπηδᾷ ἀπὸ τὶς σελίδες τοῦ βιβλίου.

Ἀξίζει ἐδῶ νὰ τονιστεῖ ὅτι τὸ βιβλίο χτυπάει καὶ τὴν καινούργια μεταμόρφωση τοῦ ἰδεαλισμοῦ στὴ βιολογία, τὴν ἀντίληψη δηλαδὴ γιὰ τὴν αἰωνιότητα τῆς κληρονομικῆς οὐσίας, πὺ κατὰ τοὺς μεντελομορκανιστὲς ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ τὰ παράγωγα τῶν νουκλεϊνικῶν ὀξέων. Ἡ ἀνατροπὴ αὐτῶν τῶν ἀντιλήψεων χρειάζεται καὶ σὲ μᾶς ἐδῶ, ὅπου ἡ ἀποψη ὅτι τὰ νουκλεϊνικὰ ὀξέα λύνουν τὸ «μυστήριο» τῆς ζωῆς, ἐκλαϊκεύεται πλατεῖα

— και μάλιστα καιμιά φορά και από προοδευτικά έντυπα.

Στις ἀρετές τοῦ βιβλίου, δηλαδή στην ἐπιστημονικότητα, στη σαφήνεια, στην ἔλλειψη δογματισμοῦ, πρέπει νὰ προστεθεῖ και ἡ καταπληκτικὴ ἐνημέρωση. Στὸ ρωσιχὸ πρωτότυπο ὑπάρχει μία ἀπέραντη βιβλιογραφία, ἀπ' ὅλο τὸν κόσμον κι' ἀπ' ὅλες τις ἐποχές. Ἐδῶ μνημονεύονται και πρωτοποριακὲς ἔρευνες και ἐπιτυχίες δικῶν μας ἐπιστημόνων, ὅπως τοῦ Ζέγγελη, τοῦ Ἀδάμπ, τοῦ Καραγκούνη και τοῦ Δρίκου, ποὺ σὲ μᾶς εἶναι λίγο-πολύ ἀ-

γνωστες.

Ἐνα μειονέκτημα τοῦ βιβλίου — σὲ σχέση μὲ τὸ μὴ εἰδικὸ ἀναγνώστη — ἀποτελεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι εἶναι γραμμένο μὲ αὐστηρῶς ἐπιστημονικὴ γλῶσσα, μὲ χημικὲς ἐξισώσεις, κ.λ.π. Νομίζω ὅμως ὅτι και ὁ μὴ εἰδικὸς θὰ μπορέσει νὰ παρακολουθήσει, ἀφήνοντας τὰ εἰδικὰ σημεῖα, τὴν πορεία τῆς σκέψης τοῦ συγγραφέα, ποὺ ἀντικαθρεφτίζει τὴν πορεία τοῦ μεγάλου ἐκείνου γεγονότος τῆς ἱστορίας τοῦ πλανήτη μας — τῆς ἐμφάνσεως τῆς ζωῆς.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΟΛΙΤΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Valzey Sohn: The economics of education
- London 1962.

Πρόκειται γιὰ μίαν μελέτη τοῦ ρόλου και τοῦ κόστους τῆς ἐκπαίδευσης σὲ μίαν σύγχρονη κοινωνία. Ἐξετάζονται λεπτομερειακά: ὁ ρόλος τοῦ ἀνθρώπινου κεφαλαίου στην οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη, τὸ κόστος, ἡ ὠφελιμότητα κι ἡ παραγωγικότητα τῆς ἐκπαίδευσης· τὸ ἐκπαιδευτικὸ πρόβλημα στὶς χώρες ποὺ μόλις ἀρχίζουν τὴν ἐκβιομηχάνιση και στὶς ὑπανάπτυκτες, τὸ πρόβλημα τῆς ἀνθρωπιστικῆς παιδείας σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἀνάγκη γιὰ ὑψηλὴ τεχνικὴ ἐκπαίδευση, τὸ πρόβλημα τῆς δημιουργίας ἐξειδικευμένων στελεχῶν σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸ αἶτημα γιὰ μαζικὴ ἐκπαίδευση. Ἐπίσης τὸ πρόβλημα τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἀναγκῶν στην πόλη και στην ἀγροτικὴ ὑπαιθρο· τέλος ἀναλύεται συγκεκριμένα τὸ ἐκπαιδευτικὸ πρόβλημα σὲ δυὸ ὑπανάπτυκτες χώρες, τὴ Νιγηρία και τὸ Πακιστάν. Καθένας ἀντιλαμβάνεται τὴν ἀξία μὰ και τὴν ἐπικαιρότητα τέτοιων ἐρευνῶν γιὰ τὴν χώρα μας.

Μ.Π.

S. Vajda: Mathematical Programming, Reading Mass., Addison Nesley, 1961, σσ. ix + 310

Αὐστηρὴ και διεξοδικὴ εἰσαγωγή ποὺ καλύπτει τὸν γραμμικὸ, μὴ - γραμμικὸ και δυναμικὸ προγραμματισμὸ. Προϋποθέτει τὴ γνώση στοιχείων τῆς θεωρίας Πινάκων, ποὺ ἀναπτύσσονται ὅμως σὲ εἰδικὴ προσθήκη. Ἀπαραίτητο γι' αὐτοὺς ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὸν οἰκονομικὸ προγραμματισμὸ, τὴ στατιστικὴ κλπ.

Ντ. Ρ.

Glive D. Browning: Building Economics and Cost. Planning London, B.T. Batsford, 1961.

Ὁ συγγραφέας καθηγητὴς τῆς Οἰκοδομικῆς Οἰκονομίας, ἐξετάζει στὴ μελέτη του αὐτὴ τὸν προϋπολογισμὸ τοῦ κόστους γιὰ τὴν ἀνέγερση οἰκοδομῶν. Συγκεκριμένα στὰ ἔξ κεφάλαια τῆς μελέτης ἐρευνῶνται τὰ ἐξῆς θέματα: ἐπιδράσεις τοῦ κόστους στὸν προϋπολογισμὸ και τὸ σχέδιο τῶν οἰκοδομῶν, συντελεστὲς γιὰ τὴ διαμόρφωση τοῦ κόστους, τιμολόγια τῶν ὑλικῶν οἰκοδομῆς, μέθοδοι ὑπολογισμοῦ τῶν δαπανῶν και ἀνάλυση τῶν κονδυλίων τοῦ κόστους.

Μ.Π.

J. Henri Richardson: Economic and Financial Aspects of Social Security. An international Survey - London - 1960.

Ὁ συγγραφέας πρώην καθηγητὴς τῶν Πανεπιστημίων Leeds και Toronto ἐρευνᾷ πολὺπλευρα τὸν θεσμὸ τῶν κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων. Μετὰ σύντομη ἱστορικὴ ἐπισκόπηση, ἐρευνᾷ τὰ προβλήματα τῆς χρηματοδότησης, τῶν φορέων, τῆς ἔκτασης τῶν ἀσφαλιζομένων κινδύνων, τὶς σχέσεις ἐθνικοῦ εἰσοδήματος και δαπανῶν γιὰ τὴν κοινωνικὴ ἀσφάλιση, τὶς σχέσεις τῆς πολιτικῆς γιὰ τὴν κοινωνικὴ ἀσφάλιση και τῆς γενικώτερης οἰκονομικῆς πολιτικῆς, τὶς σχέσεις προγραμματισμοῦ τῆς κοινωνικῆς ἀσφάλισης και γενικώτερα οἰκονομικοῦ προγραμματισμοῦ. Ἐνα βιβλίον χρήσιμο γιὰ τοὺς εἰδικὰ ἀσχολούμενους μὲ τὴν κοινωνικὴ ἀσφάλιση και γιὰ ὄσους ἀσχολοῦνται μὲ τὴν γενικὴ οἰκονομικὴ πολιτικὴ.

Μ.Π.

Νικολάου Μάτση, δ.ν. — Δικηγόρου: Τὸ οἰκογενειακὸν δίκαιον κατὰ τὴν νομολογίαν

του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως τῶν ἐτῶν 1313 - 1401. Ἀθήναι 1962, σελ. 204.

Ὁ κ. Ν. Μάτσης, γνωστὸς μελετητὴς τοῦ Βυζαντινοῦ καὶ Μεταβυζαντινοῦ δικαίου, προσφέρει μιὰ νέα πολύτιμη ἐργασία στὴν ἑλληνικὴ ἐπιστῆμη. Μὲ βάση σχετικὲς πατριαρχικὲς ἀποφάσεις, τὶς ὁποῖες διερευνᾷ μὲ ἔξοχη νομικὴ διεισδυτικότητά, συνθέτει τὴν εἰκόνα τοῦ οἰκογενειακοῦ δικαίου, ὅπως ἴσχυσε στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, στὴν περίοδο 1315 - 1401.

Ἡ εἰσαγωγή τοῦ βιβλίου ἀπὸ 31 σελίδες χωρίζεται σὲ τρία κεφάλαια: Α' *Episcopalis audientia*, Β' Διαδικασία, Γ' Ἐκτέλεσις τῆς ἀποφάσεως. Στὸ κύριο μέρος ἀκολουθοῦν τὰ κεφάλαια: Α' Μνηστεία, Β' Κωλύματα γάμου, Γ' Προίξ, Δ' Προγαμιαία δωρεά, Ε' Ἡ ὑπὸ τῆς γυναικὸς σύνταξις ἀπογραφῆς καὶ ὁ ὄρκος τῆς ἀποκρυβῆς, ΣΤ' Διαζύγιον, Ζ' Σχέσεις γονέων καὶ τέκνων, Η' Ἐπιτροπεία. Τὰ θέματα αὐτὰ ἐξετάζονται ἀπὸ τὸν συγγραφέα μὲ ἓνα τρόπο πού δείχνει ὅτι εἶναι τέλειος γνώστης τοῦ ὕλικού του, τοῦ ὁποίου ἄλλωστε αὐτὸς ἐπεσήμανε τὴ νομικὴ σημασία. Ἡ συμβολὴ τοῦ ἔργου τοῦ κ. Μάτση στὴν ἐρμηνεία καὶ κατανόηση τῶν Βυζαντινῶν ἐγγράφων εἶναι μιὰ πρόσθετη προσφορὰ στὴν Βυζαντινὴ ἱστορία πέρα ἀπὸ τὴν προσφορὰ του στὴν ἱστορία τοῦ δικαίου.

Δ.Σ.

Γ. Φ. Πιερίδης: «Βιβλία καὶ Βιβλιοθήκες» Ἐκδόσεις Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Ἀμμοχώστου. Ἀμμόχωστος, 1962.

Τὸ ἔργο αὐτό, γραμμένο μ' ἀληθινὴ ἀγάπη γιὰ τὸ βιβλίον, πού ὁ συγγραφέας τὸ θέλει, ὅπως καὶ πρέπει νὰ εἶναι, ὄργανο ἀνόδου τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν πολιτισμό, μᾶς προσφέρει, μὲ τὴ μορφή σύντομης, ἐκλαϊκευμένης μὰ καὶ ἐπιστημονικῶς κατοχυρωμένης μελέτης, τὴν ἱστορικὴ ἐξέλιξη τῶν βιβλίων καὶ τῶν βιβλιοθηκῶν.

Στὶς 61 καλογραμμένες σελίδες του (ὁ κ. Γ. Φ. Πιερίδης, ὀργανωτὴς καὶ Διευθυντὴς τῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Ἀμμοχώστου, εἶναι καὶ δόκιμος πεζογράφος) ὁ ἀναγνώστης διατρέχοντας τὴν ἀπόσταση ἀνάμεσα στὰ πρῶτα ὕλικά γραφῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰ μικροφίλμ μὲ τὰ ὁποῖα διατηροῦμε σήμερα τὰ ἀρχεῖα ἐφημερίδων, περνώντας ἀπὸ τὴν ἀνακάλυψη τῆς τυπογραφίας καὶ τὶς ἀρχέτυπες ἐκδόσεις ἴσαμε τὶς σημερινές, ἀπὸ τὸ πρῶτον θῦμα τῶν τυπογράφων-ἐκδοτῶν, τὸ Γάλλο Στέφανο Ντολὲ πού 37 χρόνων κάηκε στὴν πυρὰ γιὰ τὶς φιλελεύθερες ἐκδόσεις του (1456) ὡς τὶς σημερινές ἀνεύθυνες, καθαρὰ ἐμπορικὲς δημοσιεύσεις, δὲν κατατοπίζεται μόνο γιὰ τὰ βιβλία καὶ τὴ βιβλιοδεσία, οὔτε γιὰ τὶς βιβλιοθήκες, μὰ καὶ μὲ στατιστικὲς γιὰ τὰ βιβλία τους, ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ὡς σήμερα, μὲ εἰδικὸ κεφάλαιον γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κύπρον. Μαθαίνει, τί ἀκριβῶς εἶναι βιβλιοθήκη καὶ πῶς πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζονται τὰ προβλήματα

τῶν βιβλιοθηκῶν, καὶ μάλιστα τῶν Δημοσίων, ὅν πρόκειται νὰ παίξουν σωστὰ τὸ ρόλον τους.

Τὸ βιβλίον, ἀπαραίτητον, καὶ γιὰ κάθε βιβλιοθηκῆ καὶ γιὰ τοὺς ὀργανισμοὺς πού ἔχουν βιβλιοθήκες κλείνει μὲ τὴν Προκήρυξη τῆς ΟΥΝΕΣΚΟ γιὰ τὶς Δημόσιες Βιβλιοθήκες. Παραθέτουμε ἀπ' αὐτὴ (σελ. 59) τούτῃ τὴ χαρακτηριστικὴ περικοπή:

«Μ' ἓνα καλὰ ἐξασκημένο καὶ δραστήριον προσωπικόν, ἐπαρκὴ προϋπολογισμόν καὶ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ κοινού, ἡ δημόσια βιβλιοθήκη μπορεῖ νὰ ἐπιτελέσῃ τὴν ἀποστολὴν της — νὰ καταστήσῃ ἓνα πανεπιστήμιον τοῦ λαοῦ, πού νὰ προσφέρῃ ἐλεύθερα τὴ μόρφωσιν σ' ὅποιον τὴ ζητᾷ.

»Οἱ πολῖτες μιᾶς δημοκρατίας ἔχουν πάντοτε ἀνάγκη ἀπὸ τέτοιες εὐκαιρίες αὐτομόρφωσης, ἡ δὲ πολυμορφία καὶ ἡ ἀσπάθεια τῆς ζωῆς στὴν ἐποχὴ μας κάμνουν ἐπείγουσα αὐτὴν τὴν ἀνάγκην.»

Π.Ξ.

David Bohm: «Causality and Chance in Modern Physics» Routledge and Kegan Paul Ltd, London 1959, σελ. 172.

Στὸ βιβλίον αὐτὸ ἐξετάζεται τὸ πρόβλημα τῆς αἰτιότητος καὶ τοῦ τυχαίου, ὅπως παρουσιάζεται μέσα ἀπὸ τὰ δεδομένα τῆς νεώτερης φυσικῆς. Στὸ πρῶτον κεφάλαιον γίνεται μιὰ γενικὴ τοποθέτησις τοῦ προβλήματος. Ἀκολουθεῖ ἡ ἐκθεσις τῶν νέων κβαντικῶν δεδομένων, ἡ ἀρχὴ τῆς ἀπροσδιοριστίας καὶ ἡ κριτικὴ τῶν Ἰντετερμινιστικῶν συμπερασμάτων πού χαρακτηρίζονται ὡς Ἰντετερμινιστικὸς μηχανικισμός. Σὲ συνέχεια σκιαγραφεῖται μιὰ προσπάθεια νέας ἐρμηνείας τῆς κβαντικῆς θεωρίας, σὲ συσχετισμὸ μὲ τὶς νέες προοπτικὲς σ' αὐτὴ τὴν περιοχὴ. Τὸ βιβλίον κλείνει μὲ μιὰ γενικὴ θεώρησιν καὶ τοποθέτησιν τοῦ προβλήματος. Τὸ ἔργο γενικῶς χαρακτηρίζεται ἀπὸ βαθειὰ γνώσιν τοῦ θέματος, σαφήνειαν καὶ ἀντικειμενικότητα. Ἡ τοποθέτησίς του εἶναι αἰτιοκρατικὴ.

Κ.Π.

ΚΑΝ Σ. Β.: Νεμετσκαγιὰ ἱστοριογραφία ρεβολούται 1848 - 1849. β Γκερμάννι Μόσχα 1962, σ. 287.

Πρόκειται γιὰ μιὰ μελέτη ὑψηλῆς ποιτικῆς στάθμης. Ὁ ἱστορικὸς Κάν, βαθύς γνώστης τῆς γερμανικῆς ἱστορίας, ἀσχολεῖται μὲ τὸ ἔργο τῶν ἱστορικῶν τῆς Γερμανίας πάνω στὸ θέμα τῆς ἐπανάστασης 1848 - 1849. Ὁ Κάν ἀναλύει στὴν μελέτη του τὸ ἔργο 500 καὶ πλέον Γερμανῶν ἱστορικῶν. Ἄν καὶ ὁ συγγραφέας ἀσχολεῖται μόνο μὲ τοὺς Γερμανοὺς ἱστορικοὺς πού στὴν περίοδο 1848 - 1949, ἀσχολήθηκαν μὲ τὴν ἐπανάστασιν στὴ Γερμανία τὸ 1848, ἡ μελέτη του ἔχει πολὺ εὐρύτερη σημασία, οὐσιαστικῶς εἶναι μιὰ ἐπιστημονικὴ ἀνάλυσις τῶν ἰδεολογικῶν ρευ-

μάτων και τῶν ἱστορικῶν σχολῶν στὴ Γερμανία. Ἀπὸ μεθοδικὴ πλευρά, τὸ ἔργο τοῦ Κὰν εἶναι ἐπίσης ἀξιόλογο γιατί ἀποτελεῖ μιὰ πετυχημένη σὲ σωστὴ βάση προσπάθεια γιὰ τὴν ἀξιολόγηση τοῦ ἔργου ἑκατοντάδων ἱστορικῶν. Ὁ Κὰν μᾶς δείχνει τὴν σημασία καὶ τὴν ἀνάγκη τῆς ἐπιστημονικῆς κριτικῆς ἀνάλυσης τῆς ἱστοριογραφίας.

Ν.Ψ.

Sobolev V. V. A Treatise on Radiative Transfer (Πραγματεία ἐπὶ τῆς ἀκτινοβόλου μεταφορᾶς, σελ. 280, Ἔκδοση Van Nostrand Ltd, London, 1963 (Μετάφραση ἀπὸ τὰ ρωσικά).

Τὸ βιβλίο παρουσιάζει τὴν σπουδαιότητα τῆς ἀκτινοβόλου μεταφορᾶς στὴν ἀστροφυσικὴ διερεύνηση λόγῳ τοῦ ρόλου τῆς στὰ φυσικὰ φαινόμενα ποὺ συμβαίνουν στὰ οὐράνια σώματα καὶ ἐπειδὴ κυριαρχεῖ ἐπὶ τοῦ φωτὸς στὰ ἐξωτερικὰ μέρη τῶν οὐρανίων σωμάτων καὶ καθορίζει τὸ εἶδος τοῦ φάσματός των.

Ἡ ἀκτινοβόλος μεταφορὰ ἐνδιαφέρει τὴν γεωφυσικὴ καὶ γιὰ τὴν διερεύνηση τῆς γήινης ἀτμοσφαιράς.

Χ.Θ.

Howerton : Engineering thermodynamics. (Θερμοδυναμικὴ τῆς μηχανολογίας), σελ. 350, Ἔκδοση Van Nostrand Ltd, London, 1962.

Στὸ βιβλίο εἰσάγονται βασικὲς ἔννοιες τῆς κβαντικῆς καὶ στατιστικῆς μηχανικῆς γιὰ νὰ ἐρμηνευθοῦν οἱ ἐμπειρικὲς ἰδιότητες τῆς κλασσικῆς θερμοδυναμικῆς. Ἡ κβαντικὴ ἔννοια γιὰ τὶς στάθμες ἐνεργείας χρησιμοποιεῖται γιὰ νὰ ἐρμηνεύσει τὴν λειτουργία τῆς ἐσωτερικῆς ἐνεργείας καὶ στατιστικὲς θεωρίες γιὰ νὰ δείξουν ὅτι ἡ θερμοδυναμικὴ ἐνέργεια καὶ ἐντροπία εἶναι μέσες ἢ στατιστικὲς ἰδιότητες ἐνὸς γενικωτέρου ποσοτικοῦ συστήματος.

Χ. Θ.

Capec Mills : The Philosophical Impact of Contemporary Physics (Ἡ φιλοσοφικὴ ἀναταραχὴ στὴ σύγχρονη Φυσικὴ), σελ. 432. Ἔκδοση Van Nostrand Ltd, London, 1962.

Ἡ κλασσικὴ φυσικὴ, τὸ βᾶθος τῆς φιλοσοφίας ἐπὶ τρεῖς αἰῶνες, ἀπὸ τὸ Γαλιλαῖο μέχρι τὸν Ἀϊνστάϊν, κατέρρευσε πρὶν πενήντα χρόνια, παρ' ὅτι οἱ νεώτεροι φιλόσοφοι χρησιμοποιοῦν ἀκόμη τὶς ἔννοιές της ὡς ὑποδείγματα.

Ὁ Capec στὸ πρῶτο μέρος ἐμφανίζει τὴν κλασσικὴ εἰκόνα. Στὸ δεύτερο μέρος ἀναπτύσσει μιὰ ριζικὰ διαφορετικὴ εἰκόνα μὲ προβολὴ τοῦ χρόνου σὰν τέταρτης διαστάσεως καὶ φθάνει ἔτσι στὴν ὀλικὴ ἀναθεώρηση τῶν ἐνοιῶν, ὅπως ἀπαιτεῖ ἡ κβαντικὴ θεωρία, ἡ σχετικότητα καὶ ἡ κυματομηχανικὴ, μὲ τὴν

βοήθεια πάντα τῶν Bergson, Whitehead, Lemaître, Eddington, Weyl, Heisenberg, De Broglie καὶ Einstein.

Χ.Θ.

Pickard, Warren Lowe and Mc Lain : Power Reactor Technology (Τεχνολογία ἀντιδραστήρων ἰσχύος), Ἔκδοση Van Nostrand Ltd, London 1961, σελ. 428.

Οἱ συγγραφεῖς ἐκθέτουν τὶς ἐξελίξεις στὴν τεχνολογία τῶν ἀντιδραστήρων στὶς Η.Π.Α., Ε.Σ.Σ.Δ., Μεγ. Βρετανία καὶ ἄλλες χώρες.

Χ.Θ.

Alf. Landè : From Dualisme to Unity in Quantum Physics, Cambridge at the University Press, 1960, σελ. 114 + XVI.

Ὁ Ἀμερικανὸς καθηγητὴς Λαντέ ἐπιχειρεῖ νὰ διατυπώσῃ τὶς βάσεις μιᾶς νέας κβαντικῆς θεωρίας, ἀπαλλαγμένης ἀπὸ τὸ «δυϊσμὸ» τοῦ σωματίου κύματος. Ὁ Λαντέ ὑποστηρίζει πὼς τὸ σωματίο - κύμα εἶναι θετικιστικὴ ἐπινόηση καὶ ὅτι στὴ φύση ὑπάρχουν μόνο σωματῖα. Κάνει ἀπὸ ὑλιστικὲς θέσεις ἀνηλεῆ κριτικὴ τοῦ νεοθετικισμοῦ στὴν κβαντικὴ θεωρία, τοῦ ὁποῖου ἐπὶ ἔτη ἦταν ὀπαδὸς καὶ ὑποστηρικτῆς.

Κ.Π.

L. S. Penrose, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπ. τοῦ Λονδίνου: Γενετικὴ τοῦ Ἀνθρώπου, Μετ. Καθ. Π. Π. Παναγιώτου, Ἔκδόσεις Καραβλά, Ἀθήνα 1963, σελ. 200.

Ἐξετάζεται γενικὰ ἡ κληρονομικότητα καὶ εἰδικὰ ἡ κληρονομικότητα καὶ ἡ γενετικὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἀνάπτυξη, ποὺ περιέχει πλούσιο ὑλικὸ καὶ φανερῶνει τεράστια γνώση τοῦ προβλήματος, γίνεται μὲ βάση τὴ θεωρία τῶν γόνων. Ὁ συγγραφέας πραγματεύεται ἐπίσης καὶ τὸ πρόβλημα τῆς εὐγονικῆς.

Κ.Π.

Πιέρ Ρουσσώ : Ἡ ἀτομικὴ καὶ πυρηνικὴ ἐπιστήμη, Μετάφραση Γ. Κωστόπουλου, Ἔκδ. Μέλισσα, Ἀθήνα 1962, σελ. 360.

Ὁ συγγραφέας ἐκθέτει μὲ τρόπο ἐκλαϊκευτικὸ, ἀλλὰ ἐπιστημονικὰ ὑπεύθυνο, τὴν ἱστορία τοῦ ἀτόμου: ἀνακάλυψη τῆς ραδιενεργείας, ἀτομικὴ θεωρία, ἐξίσωση σχέσης μάζας καὶ ἐνεργείας, διάσπαση τοῦ ἀτομικοῦ πυρῆνα. Ἐπίσης τὴν ἱστορία τῆς ἀτομικῆς δόμβας, τὶς καταστροφὲς τοῦ ἀτομικοῦ πολέμου, τὴν θερμοπυρηνικὴ ἐνέργεια καὶ τὶς τεράστιες δυνατότητες ποὺ προσφέρει στὴν ἀνθρωπότητα ἡ πυρηνικὴ ἐνέργεια. Τὸ βιβλίο, χωρὶς νὰ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ του βάση, εἶναι εὐληπτο καὶ ἀπὸ τὸ μὴ εἰδικὸ ἀναγνώστη.

Κ. Π.